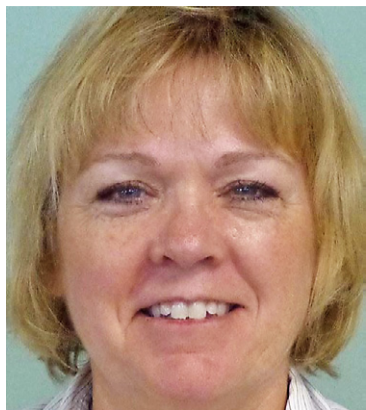

Vill lära sig mer om det gamla Sverige

Vet Kvällsstundens läsare något om hur vi byggde hus på 1800-talet? Och vet någon vad och hur svenska bönder odlade under förrförra seklet? I så fall vill Wendy Petersen Biorn – föreståndare för Carver County Historical Society – gärna komma i kontakt med er när hon kommer på Sverigesbesök nästa år...

Wendy Petersen Biorn kommer till Sverige för att lära sig mer om olika bygg- och odlingsmetoder i Sverige under 1800-talet.

Hon är ansvarig för en "Moberg-farm" i USA och Kvällsstunden skrev om henne så sent som i somras. Vilhelm Moberg har visserligen aldrig ägt denna farm, men dess ursprungliga ägare, den svenske utvandringen Anders Pettersson, inspirerade den svenske författaren i hans skapande.

Anders Pettersson, som i USA bar namnet Andrew Peterson, skrev utförliga dagböcker om livet i Amerika. Däri hämtade Vilhelm Moberg fakta.

Kvällsstunden har alltså tidigare berättat om Andrew Petersons gård som nu har kommit i Carver County Historical Societys ägo. Gården ska rustas upp.

Behöver bli rätt

Föreståndaren för detta historiska sällskap, Wendy Petersen Biorn, kommer snart till Sverige för att få inspiration till uppbyggnaden. Hon beräknas komma till Sverige någon gång under maj-juni 2017.

Hon vill ha kontakt med dem som vet något om byggnadsmetoderna i Sverige på 1800-talet. Hon vill också ha kontakt med dem som vet vad svenska bönder odlade då.

Det var ju denna lärdom som de svenska utvandringarna till Amerika hade med sig.

Det var också detta svenska kunnande som satte prägel på svenskbygderna i Minnesota och andra delstater. Wendys

resa till Sverige ska sörja för att så mycket som möjligt blir rätt när Andrew Petersons farm rustas upp.

Ska skriva handbok

Petersons gård ligger utanför staden Waconia, sydväst om Minneapolis i Minnesota och Wendys resa ska resultera i en handbok så att också andra svenskamerikanska farmer kan rustas upp på "rätt" sätt.

Wendy kommer att besöka Ydre, varifrån Anders Peterson kom. Där finns Andrew Peterson-sällskapet, som redan är delaktigt i uppbyggnaden i Amerika. Wendy ska också besöka andra platser som haft anknytning till Moberg.

Wendy vill bland annat besöka friluftsmuseer; hon vill se vilka möbler de utvandrade svenskarna kan ha haft, vilka verktyg 1800-talssvenskarna arbetade med – och så vidare...

Och finns det till exempel hembygdsföreningar som vet vad som förr odlades?

Stipendium

Det är ett stipendium som finansierar Wendy Petersen Biorns resa.

Kvällsstunden • VECKA 24 • 2016

Förlagan till "Karl-Oskars" gård rustas

Nu ska den amerikanska farm som var en av förebilderna till Vilhelm Mobergs utvandrarromaner rustas upp. Den svenske utvandringen Anders Pettersson skrev utförliga dagböcker om livet i Amerika. Däri hämtade Vilhelm Moberg fakta.

Vilhelm Moberg har själv medgett att han under flera månader läst dagböckerna – och det förtar ju inte storheten i hans verk.

Ingen anser väl att Selma Lagerlöfs Gösta Berlings saga blir sämre av att det fanns verkliga förebilder?

Utvandrade 1850

Men verklighetsbakgrunden har starkt ökat intresset, särskilt i Ydre kommun i södra Östergötland, nära gränsen till Småland. Det var nämligen från Ydre som Anders Pettersson, född den 20 oktober 1818 i Sjöarp, år 1850 utvandrade till Amerikas förenade stater.

Där mötte han Elsa Ingran och snart fick ni barn, dock inga barnbarn.

Under emigrationen samt under hela sin liv som utvandring

skrev Andrew Peterson dagböcker. Dessa hittade Vilhelm Moberg i ett bibliotek i staden St Paul när han efter andra världskriget cyklade runt i Minnesota för att hitta bakgrund till sina kommande verk. Dagböckerna hade överlämnats till biblioteket av Andrews barn.

Minnesota minns Moberg Moberg och hans romaner är väl ihågkomna i Minnesota. Han står själv starkt med sin cykel, liksom Karl Oskar och Kristina. En highway är omgärdad till Moberg Trail och i staden Lindstrom hålls varje sommar Karl Oskar Days.

Nu ska också Andrew Petersons farm lyftas fram mera. Folk från Ydre har redan tidigare varit där och hjälpt till med uppbyggnaden av de förfallna husen.

Eftersom Andrew och Elsa inte fick några barnbarn gick gården ur släkten när sista dottern Emma dog 1963.

Men 2013 testamentades gården till det historiska sällskapet i trakten. Flera året blev alla papper godkända och nu har Carver County Historical Society fått omkring 1,5 miljoner kronor för att rusta upp en lada. Gården ska bli mer tillgänglig för turister.

Redan nu har det hållits kurser där i hur man rustar upp hus och förbättrar gamla fönster från 1800-talet. En kurs för arkologer har besökt gården för att se om något kunde hittas i marken.

En historisk möts ute vid gården och läser och pratar om Vilhelm Mobergs böcker.

Många likheter

Andrew Peterson-sällskapet i Sverige är i färd med att i bokform sammanställa sin forskning om Andrews dagböcker och likheterna med Vilhelm Mobergs emigrantromaner.

Boken kommer även att innehålla den amerikanske professorn Roger McKnight doktorsavhandling på samma tema.

Den som besöker Andrew Peterson-sällskapet i Ydre kan redan nu hitta en liten skrift där 100 likheter nämns.

I till exempel både bokens och verkligt utvandringssällskap var det frågan om 16 personer. Andrew får av prästen antecknat i sitt utflyttings-

betyg att han kan hanteras väl. Och det säger prästen i romanen också till Karl Oskar.

I Andrews dagbok beskrivs hur en begravning till havs gick till på den tiden. Han fick se en sådan begravning. Och Moberg beskriver på liknande sätt hur de emigranter som aldrig kom fram till Amerika fick sin sista vila där ute i världen.

Många fler paralleller mellan Andrew Petersons dagböcker och Vilhelm Mobergs emigrantromaner går att finna, allt från överfarten 1850 fram till och med Sista brevet från 1898.

Redån

Ordförande i Andrew Peterson-sällskapet i Sverige är Jan Hermelin på Aggarps gård i Ydre kommun.

Hans gård ligger bara några kilometer från Sjöarp. Jan Hermelin har gjort flera resor till Andrews gård utanför staden Waconia cirka 50 kilometer sydväst om Minneapolis. Han tycker att husen på gården i Amerika likaväl kunde stå hemma i Ydre – så lik är byggnadstilen.

Sällskapet har av Ydre kommun belönats med ett kulturstipendium för sitt forskningsarbete om Andrew Petersons dagböcker, omgivningar och samtid.

Har blivit värtier

Sällskapet har även varit delaktigt i att ideellt renovera Andrews gamla magasin i Minnesota. Det har även inrättat ett museum i Ashby gamla skola, mellan Tranås och Österby.

Andrew Peterson-sällskapet samarbetar även med Carver County Historical Society, Vilhelm Moberg-sällskapet samt Vasa Orden av Amerika och Astrid Lindgren-sällskapet. På Andrew Peterson-sällskapet villfyllda hemside-iterförens bland annat en inledning där Astrid Lindgren berättar om hur hon kom i kontakt med Andrews dagböcker två månader före Vilhelm Moberg!

Kontakterna med Amerika har lett till att Ydre kommun och Carver County har blivit värtier. I Carver County bor cirka 90 000 personer. Av dessa är många svenskättlingar, så det finns mycket att känna an till vid besöken sinsemellan.

Lars Sönnergren

I somras skrev Kvällsstunden om det projekt där Andrew Petersons gård – som ägs av Carver County Historical Society – ska rustas upp.

American Swedish Institute delar ut stipendiet till minne av Lilly Lorenzen. Hon var svensk-lärare på universitet i Minnesota. På 1960-talet skrev hon en uppskattad bok, "Of Swedish Ways". Den berättade om det dåtida livet i Sverige.

Detta var ju långt före internet och billiga flygresor. Boken mottogs därför väl av andra- eller tredjegerationens utvandringare som ville veta hur livet i det gamla landet utvecklade sig i modern tid.

Om livet förr, på 1800-talet i Sverige och i Amerika, får svenskättlingarna veta en hel del då de läser Mobergs böcker. Det hålls ibland läse- och studiecirkel på Andrew Petersons gård med utgångspunkt från just Mobergs böcker.

Planterade astrakanträd

Dessa böcker är fortfarande läsvärda. För några år sedan beräknades det att Mobergs epos gått ut i en samlad upplaga på 2,5 miljoner.

Men de kunniga har hittat en del fel i Mobergs böcker. Bland annat lär det vara biologiskt omöjligt att ha med sig äppelkärnor från Sverige och få ett astrakanträd att växa i Amerika. Då bortser kritikerna från det skönlitterära. Man grips inte då av scenen där Kristina får smaka ett astrakanäpple på sin dödsbädd.

Som en blinkning till denna kritik planterade sällskapet sommaren 2016 ett astrakanträd hemma på Andrew Petersons gård.

Han lär ha varit skicklig med frukträd. På gården fanns över 200 olika slags träd. Han sålde plantor långt upp till Kanada. Gården utsågs till försöksgård av Minnesota Horticultural Society, i vilket Andrew var hedersmedlem livet ut.

Vill lära sig svenska

Andrew träffade för övrigt sin hustru Elsa på en trädgårdsutställning. Han var då 40 år och hon 23. De fick nio barn.

Andrew och Elsa var även med om att grunda Scandia Baptist Church.

Gudtjänsterna hölls i det Petersonska hemmet innan en kyrka kunde byggas.

Andrew dog 1898 och hans hustru Elsa gick hur tiden 1922.

Wendy Petersen Biorn har förvisso inte själv sina rötter i Sverige, men hon är ändå starkt intresserad av den Mobergska historien. Hon har arbetat och varit engagerad i flera olika historiska föreningar i över 25 år.

Inför resan till Sverige ska hon försöka lära sig lite svenska på någon kurs i Minnesota. Förut-sättningarna är goda. Hon kan nämligen redan lite danska genom att det finns danska utvandringare i hennes släkträd.

Lars Sönnergren

Nu blir nog daggmaskarna nöjda...

I slutet av oktober behövde gräsmattan klippas. Men att klippa en gräsmatta i oktober kändes inte angeläget. Snart skulle frosten och snön göra jobbet. Hade jag tänkt mig i alla fall.

Ett annat problem var löven. Över den frodiga gräsmattan vilade ett lager av löv. En del kom från björken, men det mesta från popplarna. De har löv stora som dasslock. Jag har alltid hävdade att löv ska ligga kvar där de ligger, eftersom de utgör god näring för såväl gräsmatta som maskar.

En ekologisk bonde, som jag intervjuade för många år sedan, påstod att maskarna sorterade löven i formationer för att sedan liksom dra ned dem i jorden.

Denna teori var han rätt ensam om. Jag är faktiskt hans enda supporter, vad jag vet. Men själva tanken på de välorganiserade maskarna känns väldigt tilltalande.

Lå sin sida menar att alla löv bör krattas ihop och läggas över rabatterna eller i komposten. Så har det i alla fall varit hittills. Men i år kom hon med en ny idé.

– Om du klipper gräset hackar du också sönder löven och då blir de till en utmärkt näring för gräsmattan, sa hon.

Uppslaget hade hon fått från en grann. Grannar är oftast en tillgång, men ibland kan de vara rätt påfrestande. Ambitiösa grannar med välansade gräsmattor, perfekta rabatter och välstädade uteplatser bör man ha på vederbörligt avstånd.

Nu var det snart november och att börja klippa gräsmattan en vintermånad kändes än mer främmande än att bullra fram i oktober.

– Jag tror att det blir lättare för maskarna att ordna lövesterna och dra ner dem till sig om de är hackade, förklarade L och det låg ju faktiskt något i det.

Så hände det sig att jag klippte gräsmattan i oktober, samma dag faktiskt som kvällstidningarnas löpsedlar skrämde folk med att ett snökaos var på väg över fjällen. Alla andra i byn hade ställt in sina gräsklippare. Det var jag övertygad om. Men nu var det ju främst löven och inte gräset som skulle finfördelas. Arbetet gjorde jag enbart för daggmaskarnas skull.

Daggmaskar har det annars inte så roligt, men de gör fantastisk nytta. De berikar jorden och motverkar försurning. I en normal gräsmatta finns det tusentals daggmaskar som äter löv och omvandlar dem till mull.

Men att leva under jord kan inte vara så kul. En fördel, tror jag man kan säga, är att daggmaskar är tvåkönade. De parar sig alltså lite huller om buller och gör det genom att krypa upp ur jorden och utföra akten i dagsljus.

Jag har tyvärr aldrig sett daggmaskar

para sig, men jag är väldigt observant när jag kör gräsklipparen så att jag inte avbryter något högtidligt. Hur proceduren går till vet jag inte och jag är inte heller säker på att jag vill veta det.

I Australien finns för övrigt världens största daggmask. Den kan bli upp till tre meter lång. Detta har min dotters australiske man berättat för mig. Den, daggmasken alltså, skulle troligtvis inte L uppskatta, eftersom hon till och med skräms av små snokar som inte är mer än ett par decimeter...

– Sådärja små maskar, nu kan ni börja äta av löven, sa jag, när jag var färdig med klippandet.

Jag tyckte mig höra ett slags förnöjt suck ur jordens inre. Det måste jag berätta om på puben! Eller kanske ändå inte.

Stigbjörn Bergensten

Nästa nummer kommer senast onsdag den 16 november